

δίο πού είχε ξαφνικά δημιουργηθεί από τό δακρυσμένο βλέμμα τῆς γυναίκας, καταλαμβάνεται ὀλόκληρος ἀπό μιά «παράξενη συγκίνηση».

Ἄρχισε νά ἀνεβαίνει πρὸς τὰ οὐράνια ἢ προδο-
λή τους καί σχημάτισαν οἱ δύο τους ἕνα μακρι-
νό, δίδυμο ἄστρο.

Ὁ ἄντρας στό ἀφόρητα μελαγχολικό διήγημα «Πολύδροσο Θεσπρωτίας» (Ντιάλιθ' ἴμ, Χριστάκη), καθημαγμένος ἀπὸ τίς ἀθηναϊκές του ἡμέρες, ἐπιθυμεῖ διακαῶς τὴν ἐπιστροφή στὴ θριαμβικὴ ἀνοιξὴ τῆς παλιάς του ζωῆς, στόν τόπο τῶν γλυκύτερων χρόνων του. Ἐπιστροφή πού ματαιώνεται στὴν τελευταία σελίδα, ἀφήνοντάς τον στό ἔλεος τῆς μνήμης καί τῆς ἀκένωτης νοσταλγίας.

Ἐφερε στό μυαλό του ὅσα διέσωσε ἀπ' τὴ σκληρὴ παιδικὴ ἀνοιξή, κι ἄρχισε ν' ἀρεντεύει στίς πλαγιές, νά κυλιέται στὰ ζεστά χορτάρια καί στίς μαργαρίτες, νά τοῦ ζουζουνίζει καί νά τοῦ βωδιάζει ἢ μέλισσα κι ὁ λεμονανθός.

Γιὰ τὴν ἄσθηστη νοσταλγία τῶν πατρογονικῶν χωμάτων στὰ ὁποῖα πρὶν ἀπὸ αἰῶνες εἶχε καρπίσει μιά ζωὴ ἀπαράμιλλης ὠραιότητος καί εὐγένειας μιλάει καί τό διήγημα «Πρὶν τοὺς σκεπάσει ὁ λίσθας» στὰ Ζύγια τοῦ προσώπου. Τώρα ὁ ἀφηγητὴς ἐπιστρέφει πράγματι στό μέρος πού ἔχει στοιχειώσει στό μυαλό του, ἂν μὴ τι ἄλλο ἐπειδὴ ἐκεῖ ἦταν «τό μέρος πού ἔτρεξε κορίτσι ἢ μάνα μου». Τό χωριό του ἐδῶ καί χρόνια καταπατεῖται ἀπὸ τὴν παραμελημένη, ἀγριεμένη βλάστηση πού ἀπειλεῖ νά τό σθῆσει, ἀφήνοντας στὴ θέση του μιά βουνοπλαγιά. Τό ἐπιβλητικό, πανταχοῦ παρὸν στὴν πεζογραφία τοῦ Δημητρίου βουνό, πού σηκώνει ἄσπρο χῶμα, «σκοτισμένο λίσθα», μοιάζει νά ἀπλώνει ἤδη τό σάβανο. Ὁ ἀφηγητὴς δρασκελίζει τό σύνορο καί φτάνει στὴ Βόρειο Ἡπειρο, σέ ἐκεῖνον τόν μυστηριακὸ τόπο πίσω ἀπὸ τὴ Μουργκίνα, «πού τὰ βαριά σύννεφα τοῦ χει-

μώνα καί ὁ χαμηλὸς ἥλιος τοῦ θέρους τοῦ προσέδιδαν τρομώδη θέλξη». Στόν γυρισμὸ βλέποντας μιά γνώριμη γυναικεῖα μορφή νά κινεῖται μὲ βήματα ἀνάλαφρα καί σίγουρα, τὴ δοξολογεῖ γιατί ἐκεῖνη ποτὲ δέν ἔφυγε, γι' αὐτό δέν θά μάθει ποτὲ τί σημαίνει ἐξορία καί νοσταλγία. Ἔχει ἀκόμα χρόνο μπροστὰ τῆς νά ἀγαπάει τοὺς δικούς τῆς καί τὴ γῆ, «πρὶν τοὺς σκεπάσει ὁ λίσθας». Στὴν τελευταία φράση διοχετεύεται μὲ ἀπλότητα ὅλη ἡ συγκίνηση πού φούσκωνε πίσω ἀπὸ τό βλέμμα, καθὼς ὁ ἀφηγητὴς ὁμολογεῖ πὼς ἀπέφυγε νά συναντηθεῖ μαζί τῆς. Ἡ ἀπόσταση ἀνάμεσά τους ἦταν ἀδιάνυτη.

Ἐπιβράδυνα τό βῆμα μου, κράτησα τὴν ἀνάσα μου, νά μὴν συναντηθοῦμε.

Στό «Πάσχα τ' Ἀπριλῆ» (Ἡ φλέβα τοῦ λαίμου) ὁ ἀφηγητὴς εἶχε πραγματοποιήσει τό ἴδιο ταξίδι, ἀπὸ τὴν Ἀθήνα στό χωριό καί ἀπὸ ἐκεῖ στὴ Βόρειο Ἡπειρο. Μιά διαδρομὴ πρὸς τὴν ἐδεμικὴ ἐπικράτεια τῆς παιδικῆς ἡλικίας, πού παρέμενε «πνευματικὴ, μιά διαδρομὴ νοσταλγίας καί καημοῦ.»

Ὁ ὄγκος τῆς Μουργκίνας μπροστὰ μας. Στὴν κορφὴ τό βουνό εἶχε ἀκόμα χιόνια, πού ἄστραφταν ἀπὸ ἕνα χιλιόχρωμο ἠλιοβασίλεμα. Ἐκεῖ πού χανόταν ὁ ἥλιος ἦταν ἕνας τόπος ἀγαπημένος, μυστηριακός, ἀβάδιστος. Ἦταν ἡ Βόρειος Ἡπειρος.

Στό Ν' ἀκούω καλά τ' ὄνομά σου, ὁ ἄντρας πού ἐξιστορεῖ στό τρίτος μέρος τοῦ μυθιστορήματος τὴ ζωὴ του στοὺς τόπους τῆς αὐτοεξορίας του, ἔνωθε καί αὐτός νά τόν λαγγεύουν τὰ ἀπάτητα χῶματα πού ἔκρυβε τό βουνό.

Ἦλεγα μὲ τό μελό μου, τί νά εἶναι πίσω ἀπ' τὴν Μουργκίνα καί ἀνατασίριαζα, ἄντα σκεφτόμουν νά περβατῶ ἐκεῖ.

Στό μυθιστόρημα θρίσκουμε μιά ἀπὸ τίς πρὸ ὁμορφες ἐκφράσεις λυγμικῆς νοσταλγίας πού φωλιάζει στό ἐρώτημα:

Σέ πәне τά κλάματα στήν Πόβλα;

Γιά τήν ήρωίδα πρὸς τήν ὁποία ἀπευθύνεται, ἀναφέρεται ἀκόμα πῶς τά χρόνια πού ἔζησε φυλακισμένη σέ ξένο τόπο «ὄ,τι ἤγορο ἤβλεπε, [...] στήν Πόβλα τό ἤβλεπε».

Στή «Δομή τοῦ ὄνειρου», τό καταληκτικό διήγημα τῆς συλλογῆς *Τά ζύγια τοῦ προσώπου*, ὁ ἥρωας ἀγωνιᾷ νά ἐπισκεφεῖ τό σπίτι πού τοῦ φανερώθηκε σέ ἓνα ἐνύπνιο. Ἐνα σπίτι βασανιστικά οἰκεῖο καί τήν ἴδια στιγμή ἀπόκοσμο, σάν νά εἶχε χτιστεῖ στόν πυθμένα τοῦ μυαλοῦ. Τελικά μόνο στήν ἐκπνὴ τῆς ζωῆς του θά καταφέρει νά διαβεῖ τό κατώφλι τοῦ ὄνειρώδους σπιτιοῦ, εἰσδύοντας στή μήτρα τῆς ὑπαρξῆς.

Στήν πιό δραματική στιγμή τῆς περιπλάνησής του ὁ νεκρός στό *Σάν τό λίγο τό νερό* διασχίζει ἓνα νεφελῶδες τούνελ ὅπου παραμονεύουν σκιές ἀγαπημένων πού ὀλολύζουν ἱκετευτικά «λησμονήσέ μας». Αὐτή ἡ οὐρανόσταλη ἱκεσία τῆς λησμονιάς, τά ἐλεήμονα νεύματα τῶν νεκρῶν πού ἐπιχειροῦν νά ἄρουν τό πένθος, συμβολοποιοῦν ἔξοχα τή δριμύτητα τῆς νοσταλγίας, τήν τυραννική ἀθανασία τῶν χαμένων. Ὡστόσο ὁ νεκρός θά ἀπολυτρωθεῖ τελικά ἀπό τή νοσταλγία βρίσκοντας τόν ἰδανικό τάφο στήν παλάμη ἐνός κοριτσιοῦ, δροσερή ἀπό τό δάκρυ τῆς κάθαρσης. Ἐάν στό ἀφήγημα ἡ ψυχὴ ἀγάλλεται ἀπό τίς προβολές τῆς «χωριανικῆς ζωῆς» πού ἔπλεαν στά οὐράνια, οἱ κάτοικοι τῆς καλοκαιρινῆς πολιτείας στή *Σιωπὴ τοῦ ξερόχορτου* ἄρχισαν κάποια στιγμή νά νοσταλγοῦν τήν ἀνευχαρίστητη ζωὴ τους στίς πόλεις καί τή δυσεξήγητη εὐχαρίστηση πού παλιά ἀντλοῦσαν ἀπό τά «δάκρυα τοῦ πόνου». Ἐπιζητοῦσαν ἀκόμα νά ἀνακτήσουν τήν ἰκανότητα νά καταθλίβονται ἀπό τόν ἔρωτα καί νά ταπεινώνονται ἀπό τίς συμφυεῖς μέ αὐτόν ἐνοχές. Ἀνησυχητικές ἐνδείξεις τοῦ ὑποτροπιασμοῦ τους δέν ἦταν μόνο τό ὅτι ὅλο καί συχνότερα ἐνωθαν τήν ἀνάγκη νά ἀνοίγουν τήν

ἀγκαλιά τους πρὸς τό πᾶν, ἀλλὰ κυρίως τό γεγονός τῆς συστηματικῆς ἐξερεύνησης τοῦ διαστήματος ὅπου προβάλλονταν εἰκόνες ἀπό τήν «οἰκογενειακὴ δημοκρατία».

Ὅταν πιά ἀπό τήν «ὀλιγόζωη δημοκρατία» τῶν νησιῶν δέν θά ἔχουν ἀπομείνει παρά «κάτι παλιές σαχλαμάρες», ὅπως τά παρατηρητήρια λουομένων καί κανένας «φραγκοσυκοσυλλέκτης», ὁ «σουσαμυγαλόμελος», ἓνας ἀντιρρησίας σύμφωνα μέ τά νέα πολιτειακά ἤθη, θά ἐξοριστεῖ στίς Ἐρεικοῦσες, «τό τελευταῖο νησάκι τῆς ἐπικρατείας», βόρεια τῆς Κέρκυρας. Ἀπέναντι ἀπό τό νησί ὀρθώνονταν βουνά «μουντά, μαῦρα ἀπ' τίς βροχές» πού μαγνήτιζαν τόν ἐξόριστο. Ἦταν ἡ «χώρα τοῦ μέσα». Σέ αὐτό τό μέρος, ὅπου σκηνογραφεῖται τό μαγευτικό φινάλε τοῦ βιβλίου, τελειώνει, ὅπως ἦδη ξέρομε, καί ἡ μυθοπλαστικὴ ζωὴ τοῦ «σουσαμυγαλόμελου». Τό μελιχρό του ὄνομα δίνει τό λόγο στή μουσική, στήν τραγουδιστὴ φωνὴ τῆς Ἡπέιρου τὴν ἤπειρο τοῦ ἀειθαλοῦς ἔαρος.

Χόρευε ὁ μέλος ἀνάμεσα σέ παιδιά, γυναῖκες, ἄνδρες καί σέ νήπια πού κουτροβαλοῦσαν στά πόδια τους. Καμιά φορὰ κανένα νήπιο ἄρχιζε ἄξαφνο κλάμα: γοερό χελιδόνισμα ἀπ' τά βάθη τοῦ ἀνθρώπινου χρόνου.

Τό πιό μακρινό ταξίδι, πολὺ πιό μεγάλο ἀκόμα καί ἀπό τόν διάπλου ὄλων μαζί τῶν γαλαξίων, δέν εἶναι ἄλλο ἀπὸ ἐκεῖνο πού ἔχει προορισμό τόν χαμένο χρόνο, πού ἀκτινοβολεῖ βαθιά στή μνήμη σάν μικρότατο ἄστρο, πυρφόρο ὅσο καί ἀνέκκλητα σθημένο, τό ὁποῖο μόνο ἡ ψυχὴ μπορεῖ κάποιες εὐλογημένες στιγμές νά ἀτενίσει.

Ὁ Δημητρίου γράφει στά *Ὀπωροφόρα τῆς Ἀθήνας*:

[...] ὅσο τό κατ' ἀρχὴν ἐρώτημα γιά τήν ζωὴ καί τόν κόσμο γιά τό συμπαντικό κέλφος —ἀν ὑπάρχει— παραμένει ἐπτασφράγιστο μυστικό, ἄλλο τόσο θά παραμένουν καί τά δευτερότερα ἀνθρώ-

πινα ἐρωτήματα ὅπως γιά τήν θέλξη, τήν ὀμορφιά, τήν ἀγάπη, τόν πόθο.

Στό μή περαιτέρω, στήν ἄκρη τῆς ἀβύσσου δέν ἔχουμε ἄλλες λέξεις καί ἄλλες ἀποδείξεις ἀπ' τήν ἀρέσκεια καί τήν ἀπαρέσκεια.

Φτάνοντας ἐδῶ, στήν ἀκροτελεύτια φράση, πιστεύω πώς ἡ ἀρέσκειά μου γιά τήν πεζογραφία τοῦ Σωτήρη Δημητρίου δέν χρειάζεται ἄλλες λέξεις.

ΛΙΝΑ ΠΑΝΤΑΛΕΩΝ

